

מקדושים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"ו

פרשת כי תצא | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האונת

"זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' אשר קרך בדרך וגו' (כה, יז - יח).

קרך הוא מלשון קרירות - שהקר אותך מהתלהבות. שראוי להיות כל אדם בלבו כמוקד אש לפני ה' תמיד, והיצר הרע מקרר את האדם ומעצלו, ובא אליו בכמה מיני פיתוים ומתנכר בלבושים ועיניים, עד שמפתה את האדם ואומר לאדם מה לך תיגע לריק ותלד לבהלה, הלא אתה עשית כמה עבירות עד אין מספר, וכבד ממך הדבר לעשות תשובה כראוי ולסגף מה שאתה חייב, לכן למה לך ללמוד תורה ולהתפלל בכוונה... ועוד כהנה מדבר היצר הרע בלב האדם, עד שמפילו בעצלות בעבודת ה' יתברך ומחזק לבו למרות עיני כבודו, עד שמוליכו כשור לטבח. לזה הזהיר הקדוש ברוך הוא **"זכור את אשר עשה לך עמלק אשר קרך בדרך"**, שהקר אותך כשאתה הולך בדרך ה' (עבודת ישראל).

"והיטירה את שמתל שביה מעליה וישבה בביתה ובכתה את אביה ואת אמה וגו' (כא, יג).

דנוע מ'ש בספרי יראים משל על תפלה בלא כוונה, לעבד שזימן למלך על סעודה והכין צרכי

סעודה ואחר כך כשבא המלך פנה הוא לדרכו, וחרה למלך וכו'. והנה כנודע המחשבה נקרא 'אבא' ולבא 'אמא'... ובכתה את אביה ואת אמה, שהיו לה עד עכשיו מחשבה זרה ופני' וגם בלב כנל, ועתה יאחו צדיק דרכו לייחד מחשבתו ולבו, אבא ואמא לשם שמים, וזה יהיה 'ירח ימים' חדש אלול סוף שנה, ואחר כך **"תבוא אליה ובעלתה"** להיות לך לאשה... בלי שום לבוש ופנייה ומחשבה זרה, והבן (תולדות יעקב יוסף).

"כי בשדה מצאה צעקה הנער המאשה ואין מושיע לה" (כב, כז).

מוכח שכל שיכול להנצל על ידי צעקה מיחשב רצון והקב"ה שומע תפלת כל פה. ואף שנראה לפעמים שאין יכול לצעוק, מכל מקום אם האדם מוכן לצעוק בכל לבו על זה נאמר טרם יקראו כו'. ואדרבא צעקה זו נשמעת יותר. וחז"ל אמרו שקול פרידת הנשמה מגוף הולכת מסוף העולם כו'. והטעם נראה כיוון שממאן בזה בכל כחו ורוצה לצעוק ואינו יכול. ע"י זה הצעקה הולכת בכל מקום. כי כשיכול לצעוק הקול פוסק, אבל הצעקה שהוא בכח ולא נכנס בפועל, נשמעת בכל מקום. כי הרצון לצעוק בכל מקום (שפת אמת).

הגה"ק רבנו יוסף חיים מבגדד ז"ע בעל 'בן איש חי' י"ג אלול תרס"ח

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

הטעם שנמשלו ישראל לתולעת דכתיב אל תיראי תולעת יעקב, ואמרו רז"ל מה תולעת כוחה בפייה אף ישראל כוחם בפייהם, כלומר התולעת בשרה רך ואפילו הכי עושה בריר פיה את המשי אשר ממנו יעשו לבושים יקרים, וכן ישראל מדבור פיהם יהיו לבושים דאור לבושים יקירין קדישין (בן איש חי שנה שניה פרשת נשא הקדמה).

לנבור בתוכו - גילה לתדהמתו מרגלית עצומת ממדים ובעלת ניצוץ שאי אפשר לטעות בו. גיחה קצרה אל הצורך הקרוב אישרה את תחושתו.

אוצר של ממש בידך הביט הצורך במבט חמדני במרגלית היקרה, והוא שווה לא פחות מחמישים זהובים. באומרו זאת לא התמהמה הסוחר, אלא תיכף שלשל לידיו חמישים זהובים טבין ותקילין וקנה ממנו את המרגלית.

שב היהודי לביתו שכשפיו מלא שבח והודיה לקב"ה, אולם דווקא רעיתו היא שהפנתה את תשומת לבו לכך שייתכן והצורך הונה אותו. לדעתה, כך טענה בתוקף, שווי המרגלית עולה בהרבה על חמישים זהובים.

בצר לו, ניגש האיש לרבנו הבן איש חי ושפך את לבטיו לפניו. האם יסמוך על הצורך, או שמא על רעיתו? הייתא אמון בחוות הדעת המקצועית או שמא הלה חשוד כנוכל?

הבן איש חי הסכים לחלוטין עם אומן השווי, ואף הסביר זאת באופן נפלא.

אחא ענית חמש פעמים 'אמן' במהלך הקדיש, וכבר אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ראה בבא בתרא צא,

ב) כי עבור קיום מצוה מגיע שכר בעולם הזה בשווי עשרה זהובים' המתיק הבן איש חי, ובכן, בשכר על השתתפותך בתפילת הציבור קיבלת משמים חמישים זהובים!

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת השבוע אנו מצויים למחות את זכרו של עמלק, את מורשתו ודרכו הנלוזה. התורה הקדושה מצביעה על התכונה הנוראה ביותר אליה מסוגל בן אנוש להתדרדר, על הדבר שבגיניו נגזר לדורות כי עמלק וזרעו עד עולם יימחו ללא תקנה.

חטאם הנורא היה, כך מעידה התורה (כה, יח): **"אשר קרך בדרך"**.

הקריירות, נמצאנו למדים, הלא היא אם כל חטאת ושורש העוונות והריחוק מהש"ת. ומידה טובה מרובה - כאשר יהודי מתלהט בשלהבת אש קודש לפני אביו שבשמים הרי הוא זוכה למנה גדושה של קרבת אלקים והוא מתעלה גבוה מעל גבוה במעלות הקדושה.

אודות הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין, אשר זכה בשנות חייו המעטות להשיב לדרך הישר ולקרב לאביהם שבשמים רבבות יהודים, נאמר מפי צדיקים כי כל כוחו לא היה אלא בפיו ובהתלהבות היוקדת בעבודתו שלב זו תפילה.

היה ר' אהרן מגע למקום כלשהו, ניצב לו בקרן זוית או שמא מרכז השוק המקומי ושופך את לבו בתפילה. תפילתו ליהטה כמו אש שלא מעלמא הדין, הציחה את אהבת ויראת הבורא בלב הבריות והביאה שוב ושוב לכך שההמונים ינהרו אליו ויבקשו דרך תשובה.

אולם דווקא עדות מוקדמת בהרבה, כזו שנודעה מפי זקני העיר קרייניק בה התגורר הרה"ק ר' אהרן בצעירותו, יש בה כדי ללמדנו משהו אודות הרתיחה המבעבעת שהיתה לרבנו בעבודת התפילה.

לפרנסתו באותם שנים עסק רבנו כשמש בבית כנסת בעיר קרייניק, שם התייחד עם קונו ועבדו באהבה ויראה ודבקות אין קץ, הרחק מעיני הבריות ועוד טרם יצא שמו בעולם.

ביום מן הימים עמד רבנו בתפילה בבית הכנסת, לבדו והרחק מעין רואים, ומרגע לרגע כמו לזפתה הגחלת שלחשה בקרבו והפכה למדורת אש יוקדת. הוא הגה את תיבות התפילה במתיקות מיוחדת, במתינות וכמונה מעות, ולא שם לבו למתרחש סביב.

באותה שעה עבר במקום יהודי מסוים, ולקול תפילתו של רבנו נכנס לבית הכנסת והשתומם עד מאד לנוכח המחזה.

לא נחה רוחו בקרבו, עד שיצא היהודי לרחובתו של עיר וזעק בקול גדול: **"הוידים, בואו! הביטו וראו כיצד יהודי ניצב בגן עדן ועובד את בוראו!"**

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

פרשת שופטים חותמת במילים (ט, כא): **"כי תעשה הישר בְּעֵינֶיךָ ה' "**, ותיכף נסמך לה הפסוק הפותח את פרשת השבוע (פסוק י): **"כי תצא למלחמה על אֹיְבֶיךָ וגו' "**.

הגה"ק החיד"א מבאר באופן נפלא וכמין חומר את פשר סמיכות מקראות אלו, כשהם באים ללמדנו אורחות חיים בעבודת האדם את קונו - בעבודה שבלב זו תפילה.

הנה אמרו חז"ל (קידושין ל, ב): **"כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, ולפיכך כשיצא אדם למלחמה עם יצורו הרי זה בכח לימוד התורה הקדושה."**

המשך בעמוד ג'

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים" מתורה התורה הקדושה בסוף הפרשה (כה, יז - יח), וכאן בא התמרוז המבחי מה היה חטאם של עמלק והיכן פגעו בישראל יותר מכל: **"אשר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ"**!

הקריירה, הלא היא אם כל חטאת, אורבת ומצפה ליהודי שייכשל ברשתה ויטבע במדמנתה המסואבת. ואם כן הדבר בעבודת הבורא בכל, על אחת כמה וכמה כשמדובר בעבודה שבלב זו תפילה - בה נדרש כי יבער לבו של כל יהודי באהבה ודביקות לאביו שבשמים. מידה טובה מרובה, ולשם כך אנו נושאים מבט אל ההרים הרמים והנשיאים, הלא הם מאורי הדורות ואבות האומה אשר הנחילו לנו את דרכם הקדושה ואת להט האש היוקדת, את השלהבת המלהטת בעבודת התפילה.

נתבונן בדרכיהם, נפיק לקח ומוסר ומי יתן ונזכה ליישם בעצמנו.

תופעה מופלאה נכחו לראות כל הבאים בשערי בית הכנסת בעיר קליינווארדיין. דבר מה המהווה כיעור של ממש לבית הכנסת ולכאורה פוגע בכבודו וקדושתו, אך יחד עם זאת אין כמותו לזיוף ולהדר, לכבוד השכינה ובית מקדש מעט.

הכיצד?

היה זה כאשר התגורר הרה"ק בעל 'שפע חיים' מקלויזנבורג בעיר, שם עבד את קונו כהרגלו ברוח סערה ובלהט 'יודק', כאשר עבודת התפילה שלו מעוררת את כל הנוכחים בסביבתו וכמו מצביעה ואומרת: דעו, זו עבודת האל-ל, כך ניצבים לפני מלך מלכי המלכים! שעות ארוכות היה ניצב הרבי בתפילה, מונה את התיבות הקדושות כזהובים יקרים וחביבים במתיקות אין קץ וברחת-אש שאין דומה לה, מרעיש עולמות ודבק בקונו ללא שיוור, מתחטא לפניו ככף יחיד אצל אביו.

נוהג היה הרבי לרקוע ברגליו בהתלהבות בעת התפילה.

'נוהג' אמרנו, כביכול היתה זו פעולה מחושבת ומתוכננת מראש. אולם ההיפך הגמור הוא הנכון. הרבי, כביכול ושמה אכן כן שריו הוא בעולם אחר, נעלה, גבוה מעל גבוה, היה מתלהט ומתלהב עד כלות הנפש, והדבר בא לידי ביטוי ברוקיעת רגליו סוערת, משתפכת.

הרוקיעה, מטבע הדברים, פעלה את פעולתה גם במישור הגשמי. תחת מקומו של הרבי, לאורך רצפת העץ הנושנה, החלו מבצבצים סדקים ארוכים ומכוערים אשר הכתימו את שלמות הרצפה ואיימו להרוס את יופייה.

'תקנו את הרצפה' הציע מאן דהוא ביום מן הימים, אך נתקל בעיניים משתוממות, כמעט נועמות. 'נהנינו בנפשנו להעלים את החתום המיוחד שהותיר כאן האברך הקדוש בעבודת קדשו? את העדות האילמת שיזכו בני דור העתיד לראות? את הסדקים המפוארים המהווים דוגמה ומופת לעבודת התפילה מהי?'

עבודת קודש זו של הרבי לא באה בכדי. היתה זו מסורת אבות, דרך מופלאה אותה ירש מאבותיו בקודש, וכפי שמעיד המעשה הבא אודות תקנו הקדוש של הרבי - הרה"ק ר' חיים בעל 'דברי חיים' מצאנז.

היה זה בצעירותו של הדברי חיים, כאשר כבר אז החל סובל באופן נורא ברגלו השמאלית אשר שתתה דם ומוגלה ללא הרף והיתה כולה קלופה ומלאה אבעבועות מחרידות.

יחד עם זאת, כמו לא חש בכך כלל, היה הרבי ניצב בתפילתו ורוקע ברגלו השמאלית בכל כוחו, כל כולו אחוז שרעפים וכל עצמותיו תאמרנה שבח והודיה לא-ל חי. למותר לציין כי הדבר לא תרם לבריאות רגלו הפצועה, מה שהביא את הרבנית הצעירה לפנות לרבו הגדול הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ ולהלין על כך.

'אני מבינה שהוא רוקע מתוך התלהבות בתפילה' פנתה בדרך ארץ לרבי מראפשיץ. 'אולם אולי יואיל הרבי להבהיר לו כי מוטב אם ירקע ברגלו הימנית, תחת שיפצע ללא בקרה את רגלו השמאלית ברוקיעות אלו?'

הרבי שמע, הבין ללבה אולם פתרון לא הציע.

'מה אעשה לו?' התבטא ואמר, 'אילו הייתי יודע כי הוא מרגיש באיזו רגל הוא רוקע - אזי הייתי ודאי מונע אותו מלפגוע בגופו ומצווה עליו כי ירקע ברגלו הבריאה בלבד. אולם מה אעשה שהוא אינו מודע לכך כלל, והוא עצמו אינו שם לב באיזו רגל הוא רוקע?'

מאצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

'נער צעיר הייתי, תלמיד ישיבת פוניב'ז המעטירה' שח יהודי יקר, 'אלה הגעתי מאנטוורפן הרחוקה במטרה לגלות למקום תורה ולהתבשם לאורם של ראשי הישיבה ובראשם מרן הרב שך זצ"ל'.

נער ככל הנערים היה מיועג. הוא אכן עשה חיל בלימודו ופרח בעבודת הבורא, קלח ברצינות את שנות הבחורות ועשה הכל כדי להתעלות במעלות התורה והיראה, אולם בשום אופן לא ניתן היה להגדיר אותו כדמות בולטת. מקורב במיוחד לראשי הישיבה או בעל שם יוצא דופן.

דווקא משום כך הדהימה אותו השיחה שהתקבלה בביתו ביום מן הימים, בעודו שוהה במהלך 'בין הזמנים' בביתו שבאנטוורפן.

היתה זו דווקא אחותו, אשר לקול הצלצול ניגשה והרימה את השפופרת, שומעת מעבר לקול מבוהר וצורד. 'שלום, מדבר לייזער שך מבני ברק', פשוט כך.

'הרב שך?!' נועקה הנערה, והנהון מאשר נשמע מעבר לקול.

הרב שך, מבלי לבוז זמן יקר, ביקש כי יקראו לטלפון לבחור הלומד בישיבה והציג לפניו את מבוקשו. בקשה אשר לצד היותה מכבדת ביותר, בהתחשב בזוהרתו של המבקש, אולם היה בה מן האתגר ויותר מכך.

'חתן יתום יש לנו בישיבה' שיתף הרב שך, 'העומד להינשא בקרוב שעה טובה ומוצלחת, אולם לרש אין כל ואף ביד קרוביו אין די אמצעים כדי להביאו לחופה בכבוד'.

הבחור האזין בקשב רב וביראת כבוד, אולם לא הבין מה לו ולזה. וכי פושט יד הוא? מקבץ נדבות מקצועי? מתרים מיומן ובעל יכולת בגיוס כספים ותרומות? לא זו אף לא זו. אם כן, על מה ולמה רואה בו הרב שך כתובת לעיסוק בנושא זה?

הרב שך כמו קרא את מחשבותיו, והשיב על השאלה המתבקשת. 'דוד עשיר יש לך באנטוורפן, יהלומן מפורסם אשר לבו חם לכל דבר שבקדושה. גש נא אליו, ומסור לו בשליחותי כי נדרש כאן סך מאה אלף דולר לצורך מימון נישואי החתן היתום'.

הבחור שמע את הדברים בדרך ארץ, אולם לא יכול היה שלא להציף את הבעיה הצפויה. 'ראש ישיבה... היסט מעט בטרם המשיך, 'זהו סכום גדול מאד!'

'אכן כן' הרב שך בכל זאת לא התרגש, 'אתה תפעל באנטוורפן, ואני מצדי אתפלל בבני ברק להצלחתך שליחותך'. אמר, ולא יסף.

לא התמהמה התלמיד, אלא תיכף עשה את דרכו אל דודו הגביר והחל שוטט לפניו את הסיפור הכאוב, את המצב הכלכלי הדחוק ואת הצורך הנואש במאה אלף דולר כדי להביא את החתן לחופתו בשלווה ובשמחה אמיתית.

'אל תחשוב שאני מבקש זאת' הבהיר הבחור היטב, 'אלא שליחות היא בידי מאת מרן ראש הישיבה הרב שך. שווה בנפשך והעלה בעיני רוחך כביכול הוא שעומד כאן, ניצב ומבקש ממך בתחנונים כי תעמוד לימין החתן האומלל'.

הלה התרגש, אולם יכולתו מוגבלת היתה. 'מאה אלף דולר אין לי' פשט ידיו

בתגובה, 'אולם לאחר כמה עסקאות מוצלחות שביצעתי לאחרונה הצטבר בידי סכום נאה בסך עשרים וחמשה אלף דולרים עבור מעשר כספים, ואותם אוכל בחפץ לב להעביר לידך למטרה קדושה זו'.

האחיין, כך מתברר, יצוק היה מחומר אחר. חזקה היתה עליו שליחותו של רבו, והוא נותר נחוש ועיקש בדעתו. 'מאה אלף דולר' הבהיר ללא פשרות, 'זה מה שהרב שך ביקש, ולא אוותר על דולר בודד'.

הדוד נענה לאתגר, אך בדרכו שלו. 'יודע מה? פנה לאחיין והציע, 'כאן למטה, באותו בנין משרדים בו אני עובד, ישנו יהודי אמיד ובעל ממון אשר לבו חם בקרבו למטרות צדקה. הבה נרד אליו יחד, נפנה ללבו הרחום והוא יענה בוודאי ושמה תצליח לחלץ ממנו את השלמת הסכום המבוקש'.

פנו השניים ועשו את דרכם אל אותו גביר, שם מצאו אותו בעיצומה של פגישה עם אדם שיש, אשר הטה אוזן לשיחתם עם הגביר.

'אינכם בושים בעצמכם?!' קצף עלה על שפתי האיש, אשר לא התאפק והתערב בשיחה, 'אתם יושבים לכם בבני ברק ולומדים במקום לעבוד, ואתם מצפים שאנו נממן אתכם?'

הטענה מוכרת ושכיחה, וכך גם העיוות שבה.

'לא פנית אליו' הגיב הבחור בקרירות והצביע על הגביר, 'אלא אליו, והוא יחליט אם לתרום וכמה. מה לך להתערב בכך?' כאן החל הלה לרטון על חוסר הדרך ארץ, על העובדה שהוא ניצול שואה וכי איבד בשואה את אשתו וילדיו, וזה הרגע בו איבד הבחור את בטחונו והוא כמו בלע את לשונו. איך אפשר להגיב לאדם שכזה? עצם זכר השואה כמו עוקר את המילים מהפה.

בסייעתא דשמיא מופלאה עלה בזכרונו באותו רגע מאמר נפלא של המהרש"א (שבת לא, א), התמה על מאמר חז"ל לפיו בבוא האדם לבית עולמו שואלים אותו האם 'עסק' בפריה ורביה, ותמה המהרש"א - מה יש 'לעסוק' בכך, הלא האדם נישא וזהו. אלא מבאר המהרש"א, כי הכוונה למי שעוסק בהשאת יתום ויתומה, אליו הכוונה ש'עסק' בפריה ורביה.

פנה הבחור לאותו ניצול שואה כאוב, ציטט את דברי המהרש"א ולבקשתו אף הראה לו את דבריו כלשונם. בתגובה, דמע הלה בהתרגשות ושינה את טעמו באחת. טון דיבורו הפך נרגש, משתתף, והוא התחייב על אתר כי יממן את מלוא הסכום לצורך מצוה כביר זה.

כעבור זמן קצר, בעת נישואי החתן היתום, הטריח עצמו הקשיש מאנטוורפן והתייצב בחתונה כמחותן ראשי, שם נחשף לחלק המצמרר הבא אשר התחבר באופן מופלא לדברי המהרש"א אודות המשיא יתום ויתומה.

הכלה, כך מסתבר, יתומה אף היא. רק כעת, לאחר ההצלחה המופלאה שהתגלגלה במפתיע דווקא דרך אותו קשיש, התברר לאותו בחור עד כמה עוצמה טמונה היתה במשפט ששמע מפי הרב שך: 'אתה תפעל באנטוורפן, ואני מצדי אתפלל בבני ברק להצלחתך שליחותך', והוא למד פרק מיוחד בכוחה של תפילה, במעלתה הנדירה.

עיון תפילה

לצד מעלת וחובת הכוונה בתפילה, מבהירים חז"ל (ראש השנה טו, ב) כי 'עיון תפילה' הינו מהדברים המזכירים עוונותיו של אדם, וכי יש להימנע מכך.

'עיון תפילה' היינו שיתאמץ המתפלל בכוונתו בתפילה ויהיה בטוח בזכויותיו עד שיחשוב בלבו כי הוא ראוי שתתקבל תפילתו ותיעשה בקשתו. חסרון מחשבה זו בכך שהמתפלל מביא לידי זה שיבחנו את דרכיו והליכותיו בשמים ויבדקו אם הוא אכן ראוי שתיענה תפילתו, ובכך ייזכרו עוונותיו.

לא זו הדרך, אלא אדרבה "יחשוב שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתו בחסדו, ויאמר בלבו מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה, אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו" (לשון הטור א"ח צח).

מקום וזמן הראויים לכוונה

כתב הטור (שם) כי אל לו לאדם לעמוד להתפלל במקום או בזמן הטורדים את מחשבתו, והובא בחז"ל (עירובין סה, א) וכן פסקו הראשונים (רמב"ם הלכות תפילה ד, טו) כי אם מצא מחשבתו משובשת ולבו טרוד - אל יתפלל עד שתתישב דעתו עליו.

אכן למעשה כתבו הראשונים (טור שם בשם מהר"ם מרוטנבורג, ועיי' ריטב"א עירובין שם) כי בזמננו שבכל אופן אין אנו מכוונים כל כך כראוי, מוטב להתפלל אף כשדעתנו טרודה מאשר שתתבטל התפילה לגמרי.

כיונות פנימיות

הגם שהתפילה נוסדה בהררי קודש וכל תיבה ותיבה שבה נוסחה ונקבעה על ידי אנשי כנסת הגדולה, ובוודאי גנוזים בכך סודות עליונים ועניינים גבוהים, מכל מקום יש מהאחרונים שכתבו (ערוך השלחן א"ח צח, ג ועוד) כי על מנת לכוון בכוונות הפנימיות יש לאדם לעמוד בדרגה זו ולהיות בר הכי.

אכן במידה והאדם אינו בקי בנגלה ובנסתר ויודע כראוי בכוונות הפנימיות ואינו נמנה על יודעי ח"ו, כתבו אותם אחרונים כי מן הראוי שיכוון רק בפירוש המילות.

סידור התפילה

נוהג היה מהמהר"ל (הובא בהלכות תפילה) להתפלל את כל חלקי התפילה עד שמונה עשרה כשעיניו עצומות, אולם בשמונה עשרה היה מקפיד להתפלל דווקא מתוך הסידור. ויש שכתבו (מגן אברהם צג, ב בשם האריז"ל) כי כן נכון לעשות והדבר ירבה הכוונה.

אבל יש שכתבו (מגן אברהם שם ועוד) כי הדבר תלוי באופיו ורגילותו של כל אדם לעצמו, יש אשר לב מכוון יותר כשהם מתפללים מתוך סידור התפילה, ואחרים מצליחים להגיע לכוונת הלב דווקא כשעיניהם עצומות.

ויש מן האחרונים שכתבו (ערוך השלחן צג, ח) כי אשרי האיש אשר יתפלל את כל התפילה - החל ב'ברוך שאמר' ועד אחר 'עלינו לשבח' - בעיניים עצומות, משום שיש בכך לגרום לריבוי הכוונה בתפילה.

במסגרת מדור זה עסקנו בשבוע שעבר בענין כוונת התפילה, החובה שבכך וההשלכות ההלכתיות הנוגעות למי שלא כיוון בתפילתו. השבוע נמשיך בע"ה לעסוק בענין זה, תוך הארת היבטים נוספים.

כוונה בחתימת הברכות

בתפילת חנה, ממנה למדו חז"ל (ברכות לא, א) כמה וכמה הלכות בענין התפילה, ישנן מאה ושלוש עשרה תיבות. כך גם מופיעה בתורה המילה 'לב' מאה ושלוש עשרה פעמים.

מכאן למדו הראשונים (הרב ר' אליעזר, הובא בטור א"ח קא) כי על כל פנים חייב אדם להתאמץ ולומר לכל הפחות את חתימת ברכות שמונה עשרה מתוך כוונת הלב.

הכוונה הראויה בתפילה

בתפילת חנה נאמר (שמואל א, א, יא): 'ותַּחֲנֶה היא מִדְּבָרָתָהּ עַל לִבָּהּ', ומכאן דרשו חז"ל (ברכות שם): "מכאן למתפלל צריך שיכוין לבר".

מלבד עצם הכוונה בפירוש המילות והכוונה כראוי בהזכרת השמות הקדושים, ישנן כוונות כלליות בהן מחויב האדם לכוון בתפילתו, וכפי שיבוא להלן.

מהפסוק (תהלים י, יז): 'תִּכְנֶין לִבִּי תַקְשִׁיב אֲזָנֶיךָ' דרשו חכמים (ברכות שם) כי זהו תנאי מקדים 'להקשב' כביכול וקבלת התפילה על ידי הקב"ה - שיכוין האדם לבו ויכוון לשמים. בבית יוסף (א"ח קא) מבואר כי הכוונה לשמים כוללת הן את פירוש המילות והן להעלות בלבו כי השכינה נכגדה והוא מתפלל אליה.

עוד הובא בראשונים (רבנו יונה, הובא בדרכי משה שם ס"ב ב) כי בעת התפילה על המתפלל לחשוב בענין רוממות הא-ל יתעלה.

בראשונים הובא (טור א"ח צח), שיפנה האדם לבו מכל מחשבה הטורדת אותו וממחשבות זרות הבאות בעת התפילה, עד שתאה מחשבתו נקיה וזכה, וכתבו כי חובה זו כלולה בחובה הבסיסית לכוון בתפילה. ואם באה לו בעת התפילה מחשבה זרה, כתבו הראשונים (טור שם) כי עליו לשתוק ולהתעין עד שתחלוף המחשבה ותעבור מלבו.

מובא בפוסקים (בית יוסף שם) בעת התפילה על האדם לחשוב בדברים שיש בהם כדי להביא ללב את ההכנעה מפני הקב"ה, ולא יחשוב חלילה באף דבר המביא לידי קלות ראש. עוד כתב רבנו יונה (ברכות ריש פ"ה) כי יש לאדם לבטל כל מחשבת תענוגות העולם הזה בעת עומדו להתפלל לפני הבורא.

אמנם יש שכתבו פני יהושע ריש ברכות פ"ה) כי כל אלו הכוונות יש לאדם לכוון קודם התפילה, וכמובא בשם הקדמונים (טור א"ח צח) שהיו חסידים הראשונים מתבודדים קודם התפילה ומתבוננים עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות והתגברות הרוח השכלית והיו קרובים למעלת הנבואה. אכן בשעת התפילה עצמה יש לכוון - לדעה זו - אך רק בפירוש המילות.

המשך מעמוד א'

אולם כידוע זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, וחלילה לאדם שיונח את חובתו לעמוד לפני קונו בכובד ראש ובמתינות כדי לרוץ לבית המדרש ללמוד תורה, משום שאדרבה בכך יצא שכרו בהפסדו.

וכן מרומז בפסוק החותם את פרשת שופטים: 'כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ ה', 'הַיָּשָׁר' בגימטריה 'תפלה', והיינו שבכך התפילה לשבר כח היצר, ובל יחשוב האדם כי אם ימעיט במעלת התפילה ובכובד הראש הנדרש ממנו בעת התפילה - ריוויח בכך ניצחון במלחמת היצר, אלא אדרבה בכך הוא מוותר על כח רוחני כביר אשר יש בו כדי להועיל לו במלחמתו.

והנה אמרו חז"ל (ברכות ב, א): 'היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה', אולם בגמרא מודגש כי בבוא האדם לבית הכנסת - אדרבה עליו לרוץ ויש בכך מעלה יקרה וחביבה.

זהו שאמר התורה: 'כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ ה'', היינו עבודת התפילה בבית הכנסת, ורק לאחר מכן יש לרוץ תיכף ולצאת: 'כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ', כדי לזכות במעלת לימוד התורה אשר יש בה כדי להכניע כח היצר וחילוליו.

מילתא חדת"א

פני תפילה מלקט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

תפלות על גלות השכינה. מקצרות הגלות

בגעים אלימלך (פר' שמות) מצינו דברים פדריבונות, וזה לשונו: דַּהֲנָה אֲנַחְנוּ בְּגֵלוֹת הַמֶּר הָהָא אֲשֶׁר בְּצֻרְתֵּינוּ לוֹ צָר וְגָלָה הַשְּׂכִינָה עִמָּנוּ, אִין לָנוּ לְדָאג וּלְהַתְּאוֹנֵן אֱלָא עַל גְּלוֹת הַשְּׂכִינָה, וְלֹא לְחֶשֶׁב כָּלָל עַל צֻרְתֵּינוּ כִּי אִם עַל צַעַר וְגָלוֹת הַשְּׂכִינָה. וְלֹאֵהוּ יִהְיֶה מִגְּמוּמֵינוּ וְצַעֲרֵנוּ רַק עַל צַעַר הַשְּׂכִינָה וְלֹא עַל צַעֲרֵנוּ, בְּוֹדֵא הֵינּוּ נִגְאָלִים מִיָּד. אֲדָּ כִּי בָשָׂר אֲנַחְנוּ וּבִלְתִּי אֶפְשָׁר לִסְבֵּל לָנוּ צֻרְתֵּינוּ וּמִכְאוּבֵינוּ, לָכֵן אֶרְכֹּן לָנוּ הַיָּמִים בְּעֵינֵינוּ הָרַבִּים בְּגָלוֹת הַמֶּר, מִחֻמַּת שְׂאָנוּ מִשְׁתַּחֲפִים צַעֲרֵנוּ עִם צַעַר הַשְּׂכִינָה וְאֵין חוֹשְׁשִׁים עַל צַעֲרֵנוּ. וְקָתַב שֵׁם שְׂאֵלוֹ הֵיךְ צִדִּיק אֶחָד פְּכִיל, הֵיךְ מִצִּיל אֶת כָּל הָעוֹלָם כָּלֹ מִן הַגְּלוֹת.

בספר חות יאיר (אור השביעי ז) מביא ששמע מגדול אחד לפרש הפסוק 'וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ויתירוש' (דברים לג כח). דָּדְדֵּעַ דְּבִשְׁבִּיל שֶׁלֹּשׁ דְּמָעוֹת שֶׁל עֵשׂוֹ אֲשֶׁר הוֹרִיד, אֲנַחְנוּ בְּגָלוֹת, וְקָשָׁה הִרִי כְּמָה אֶלֶף רְבֹא פְעָמִים כְּכָר הוֹרִידוּ כְּפָחַל דְּמָעָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּפֶרֶט בְּיָמֵים הַקְּדוּשִׁים, הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, וְכִי עֲדִין לֹא נִתְבַּטְּלוּ אוֹתוֹן שֶׁלֹּשׁ דְּמָעוֹת, וְהַתְּרוּץ עַל כֵּךְ הוּא לִפִּי שִׁטַּת רַבִּי יְהוֹדָה דְּסִבְיָא לִיה מִין בְּמִינוֹ לֹא בְטִיל, וְדָמָעוֹת בְּדָמָעוֹת הֵיוּ מִין בְּמִינוֹ, וְאִין מִן הָרָאוּ שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ, אוֹלָם אִם לֹא הֵיוּ שְׁוִין בְּטַעֲמֵיהֶם דְּמָעוֹתֵינוּ וְדָמָעוֹת עֵשׂוֹ, אֲכֹן הֵיוּ מִתְבַּטְּלוֹת כְּדִין מִין בְּשִׂאֵנוּ מִינוּ.

וְהִנֵּה עֵשׂוֹ בָּכָה עַל שְׂטָטֵל מִמֶּנּוּ יִצְחָק בְּרָכוֹת שֶׁל עוֹלָם הָהָא, וְאֲנַחְנוּ אֵלֹו הֵינּוּ בּוֹכִים לְחֻכְלִית הַשְּׁלָמוֹת, בְּשִׁבְלֵי גְלוֹת הַשְּׂכִינָה, אוֹ מִחֻמַּת שְׂטָטֵל מִמֶּנּוּ עֵשׂוֹ קִדְשׁוֹת שְׁתַּמְקִדְשׁוּ בְּהֶם יִשְׂרָאֵל, וְגַמִּים שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׂמֵאָה מִתְגַּבְּרָת וְהוֹלֶכֶת יוֹם יוֹם, וְחִסְרָנוּ מִזִּבְחַת וְקִרְבָּנוֹת שְׁהִיוּ מְכַפְּרִים עֲלֵינוּ בְּשָׂעֵיִם הַעוֹמְדִים לְגוֹרֵל וּבִשְׁנֵי תַמִּידִים, שֶׁל שַׁחַר שְׁהִיָּה מְכַפֵּר עַל עֲבֻרוֹת הַלַּיְלָה וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים שְׁהִיָּה מְכַפֵּר עַל עוֹנוֹת הַיּוֹם, וְאֵינוּ אִין לָנוּ לֹא נִבְיָא וְלֹא חוֹזֶה לֹא מִנְהַל לֹא מִחֻזֵּק בְּיָדֵינוּ, אִין הֵיוּ שִׁמֵּר מִתְבַּטְּלוּ דְּמָעוֹת עֵשׂוֹ. שְׁהִיוּ לְצַרְךָ עוֹלָם הָהָא, בְּדָמָעוֹתֵינוּ שֶׁהֵם לְצַרְךָ גְּבוּהָ, מֵה שְׂאִין כֵּן כְּאֲשֶׁר פִּנְתָּנוּ הֵיךְ גַּם לְצַרְךָ עוֹלָם הָהָא.

ומעמֵה יבֹא בְּאוֹר הַפְּסוּקָה, שְׁהִיָּה מִן הָרָאוּ שֶׁיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח', אוֹלָם עֵינֵינוּ הָרֹאוֹת שֶׁהָא זְמַן רַב וְאֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים 'בְּדָד', וְהַטַּעַם לָזֶה, מִשּׁוֹם שֶׁעֵינֵינוּ יַעֲקֹב, דְּמָעוֹת זָרַע יַעֲקֹב, מְכַנְּנוֹת 'אֵל אֲרֶץ דָּגָן וְתִירֹשׁ', שֶׁהַבְּהִיָּה הִיא בְּשִׁבְלֵי עוֹלָם הָהָא, וְהוּא לְהוֹ דְּמָעוֹת מִין בְּמִינוֹ וְאִין בְּטָלוֹת.

ב'עבודת' - זו תפלה, דמה כאילו הוא לבדו בעולם

רבי נחמן מהוֹרֹדֶנְקָא ע"ה פָּרַשׁ אֶת הַפְּסוּקָה (שמות לו ג) 'וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ בְּכָל הָהָר', שֶׁבְּבֹאֵה אֲדָם לְהַתְחַזֵּק בְּעִבּוּדָה וְלַעֲלוֹת בְּהָר ה', יִצְרֵי לְעַצְמוֹ כְּאִילוֹ הוּא יְחִידִי בְּעוֹלָם וְאִין עוֹד אִישׁ עִמּוֹ, וְלֹא יִתְעַרֵּב בְּלִבּוֹ כְּפִנְהָ לְכַבּוֹד מֵאַף אֲדָם בְּעוֹלָם, וְכֹזֶה תְּהִיָּה עִבּוּדוֹ שֶׁלֹּמָה וְרִצְוִיָּה לֵה'. וְעַל פִּי זֶה פָּרַשׁ בְּדָגָל מִחֻמָּה אֲפָרִים (פר' מטות ד"ה החלצה) אֶת הַפְּסוּקָה (ויקרא טו יז) 'וְכֵן אֲדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאֹ לְכַפֵּר בְּקִדְשׁ, שֶׁשְּׂנֵכָנִים הִכְחוּ גְדוֹל לְקֶשֶׁת הַקִּדְשִׁים, וְכֵן כָּל אֲדָם בְּבֹאֹ לְעֵבֵד אֶת עֲבֻדַּת הַקִּדְשׁ, יִסִּיר מִלְּבּוֹ מִחֻשְׁבָּת כָּל אֲדָם, וְלֹא יִהְיֶה רְצוֹנוֹ שִׁירָאוּ בְּנֵי אֲדָם עִבּוּדוֹ וְלֹא שִׁכְבְּדוֹ אוֹתוֹ עַל זֶה.

יעקב אבינו השלים עצמו ביוחד עבודתו לשמים

הוא הַדְּבָר שְׂמוּנָה לָנוּ תוֹרְתָנוּ הַקְּדוּשָׁה בְּאִמְרָה (בראשית לב כה) 'וְיִתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ' וְבָאֵר בְּרִבְדִּי הַזֶּה (פר' וישלח ד"ה ויתור), שֶׁיַּעֲקֹב אֲבִינוּ הִגִּיעַ לְמַדְרָגָה זוֹ שִׁיְהִיָּה דוֹמָה בְּעֵינֵינוּ כְּאִילוֹ הוּא אִישׁ יְחִידִי בְּעוֹלָם, וְלֹא יִהְיֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהוּא פְּנִיָּה זָרָה שְׂתִּהְיֶה עִבּוּדוֹ לְמִצְאָה חֵן וְכִבּוֹד בְּעֵינֵי בְנֵי אֲדָם, וּמִחֻמַּת כֵּן הִתְקַנָּה בּוֹ שֶׁרָו שֶׁל עֵשׂוֹ וּבְקֶשֶׁת הַוִּירִידוֹ מִמְּדֻרְגָּתוֹ זוֹ, וְלִכְךָ 'וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ', שֶׁנֶּאֱבָק לְהִנָּסִים בּוֹ מִחֻשְׁבָּה שִׁישׁ עוֹד 'אִישׁ עִמּוֹ', שֶׁלֹּא תְּהִיָּה עִבּוּדוֹתוֹ מִיְחָדָה לְשֵׁם ה', אֲדָּ בְּחֻסְדֵּי ה' 'וְיָרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ', שֶׁלֹּא תְּהִיָּה לְהַחֲלִישׁוֹ בְּמֵאוּמָה, כִּי בְּכָל עַת הִיָּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהוּא פְּנִיָּה זָרָה שְׂתִּהְיֶה עִבּוּדוֹ לְמִצְאָה חֵן וְכִבּוֹד מִלְּבַד מוֹל בּוֹחוֹן לְבָדוֹ וּמִמִּילָא כָּל פְּנִיתוֹ הִיָּתָה אֲדָּ וְיָק לְשֵׁם שְׂמִיָּם.

יוסף טהר עצמו מכל מיני פניות

וְהוּא גַּם הִפְרוּשׁ בְּדִבְרֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק קֹדֶם שֶׁהִתְגַּלָּה לְאָחִיו (בראשית מה א) 'הוֹצִיאֵנוּ כָּל אִישׁ מִעֻלָּי', שְׁהִיָּה מִתִּירָא שְׂמָא תַתְּעַרֵּב בְּלָבוֹ מִחֻשְׁבָּת גְּאָזָה שְׂאִינוּ גּוֹמֵל רָעָה לְאָחִיו עַל כֵּל אֲשֶׁר הִרְעֵנוּ עִמּוֹ, וְאֲדָרְבָּה הוּא מְקַרֵּב אוֹתָם וּמְסַפֵּעַ בֵּינָם, לְפִיכֵךְ הִכִּין עַצְמוֹ בְּהִנָּה רַבָּה לְהִיָּתוֹת דוֹמָה בְּעֵינֵינוּ כְּאִילוֹ אִין עוֹד שִׁישׁ אִישׁ עִמּוֹ, שְׂתִּהְיֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ טוֹהָרָה מִכָּל פְּנִיָּה בְּלִתִּי לֵה' לְבָדוֹ, וְאֲכֹן מַעֲיֵד עָלָיו הַפְּתוּב (שם) 'וְלֹא עָמַד אִישׁ אוֹתוֹ בְּהִתְנוּעֵ יוֹסֵף אֶל אָחִיו, שֶׁלֹּא הִיָּתָה בְּמִחֻשְׁבָּתוֹ שׁוֹם פְּנִיָּה לְקַבֵּל כְּבוֹד מִבְּנֵי אֲדָם.

סדרא דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

ידוע המעשה המובא בגמרא (ברכות מו, ב): "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה".

המעשה אכן ידוע, וכך גם נידון בגמרא לענין מצות (ויקרא כה, מו) "לעלם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" וכיצד אין בפעולה זו שנקט רבי אליעזר משום סתירה לדין הנלמד מפסוק זה: "כל המשחרר עבדו עובר בעשה". אולם מלבד ההיבט ההלכתי שבכך, ראוי ואף חובה לעצור ולהתבונן, להפיק לקח ומוסר.

כפי העולה מתאור המעשה, לא היתה לרבי אליעזר כל מניעה באותה שעה להתפלל, הוא יכול היה להיתפס לאיסור זה של 'המשחרר עבדו' ולפטור עצמו ממנין, להתפלל ביחידות ואף להסביר לעצמו כי עשה את רצון קונו. תירה מכך, תילי תילים של הלכות מקלות היו מאפשרות לרבי אליעזר להימנע מכך, בין השאר בשל העובדה הפשוטה שאין דוגמה יותר מובהקת ל'הפסד מרובה' כמו שחרור עבד לחירות, על כל המשתמע מכך.

למרות הכל, לא מצאנו שרבי אליעזר אפילו דן בכך עם אי מי, הוא לא פתח במשא ומתן הלכתי ולא ביקש לברר האם ועד כמה הוא אכן מחויב בכך. הוא פשוט שחרר, וזהו. תפילה במנין, מתברר, היתה חשובה בעיניו עשרת מונים לעומת שוויו הכספי של העבד, שימוש והתועלת שהוא מביא למשק הבית.

עד כמה עלינו ללמוד מכך בעומדנו להתפלל במצבים בהם קשה במעט להשיג מנין, לתור אחר האפשרות להתפלל בציבור. עד היכן יש לאדם להתאמץ, להקריב ולוותר על נוחיותו כדי להימנות עם המתפללים בציבור, עליהם נאמר (ברכות ח, א): "שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים!"

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

הציור המופיע בפרשתנו (כ, כד): מוֹצֵא שְׁפָתַי תִּשְׁמֹר וְעֵשִׂית פֶּאֶשֶׁר נְדָרְךָ לִי אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִי, פותח דיון נרחב בקרב הפוסקים הראשונים והאחרונים בנוגע למנהג ישראל - אשר בעת העלייה לתורה מתחייב העולה לשלם סך מסוים, אם עבור העלייה עצמה אותה רכש במכירתה הפומבית ואם עבור אמירת 'מי שברך' לזכותו.

רבנו האור זרוע (ח"ב הלכות שבת סי' נ) נוקט בפשיטות כי כיון שהעולה עצמו אינו מציין במפורש 'הריני נודר', אלא רק המזמן את הקוראים הוא שאומר 'בעבור שייתן וכו'', אין בדבר גדר נדר ולא חלים במקרה זה דיני נדרי צדקה והקדש, כמו גם איסור 'בל תאחר'. מאידך, דעת המרדכי (וכן פסק הרדב"ז ח"א סי' יח) כי כיון שהעולה מסכים עם אמירת הגבאי המזמן אותו לעלות ואומר 'בעבור שייתן', הרי שיש בכך משום נדר של ממש לכל דבר.

בשל ריבוי הדעות בענין זה וכדי לצאת מכל חשש, נהגו במרבית המקומות לומר 'בעבור שייתן בלי נדר', אולם בדרך כלל נאמרת תוספת זו רק בנוגע ל'מי שברך' ולא כהסתייגות במכירת העליה עצמה, ודנו הפוסקים האם נחש כביכול אף ההתחייבות עבור העלייה יצאה בכך מגדר דין נדר.

מצוי ביותר שאדם נקלע לבית כנסת זר, מכבדים אותו בעלייה והגבאי אומר 'בעבור שייתן מתנה לבית הכנסת', מבלי לציין סכום כלשהו. אודות כך פסק הגאון ר' ישראל יעקב פיישר (הליכות אבן ישראל הלכות קריאת התורה) כי גדר 'מתנה' הינו אפילו פרוטה, למעט במקרים בהם תלוי בבית הכנסת פתק וכדומה המציין במפורש את התנעית הגבאים על סך אחר עבור 'מתנה' (כך לדוגמה - בבית הכנסת 'זכרון משה' בו כיהן כרב הגר"י פיישר עצמו, נתלה פתק המציין כי 'מתנה' הינה חמישה שקלים לכל הפחות).

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

מה טובו אהליך יעקב

בפרשתנו נאמר (דברים כג, ו): "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵעַ אֶל בְּלָעַם וַיַּהַרְגֵהוּ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקֶּלֶלָה לְבִרְכָּהּ כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ".

הפסוק מתייחס להפיכת הקללה לברכה, כך ניתן לראות, בלשון יחיד. זאת למרות שבלעם הרשע נשא ברכות רבות בעל כורחו. מכאן דרשו חז"ל (סנהדרין קה, ב): "קללה, ולא קלות", היינו שקללה אחת בלבד היא שנותרת בגדר ברכה, לעומת שאר הברכות שנאמרו בעל כורחו - אשר עם הזמן חזרו והיו לקללה.

מהי הקללה המדוברת אשר נהפכה לברכה ונותרה כך? על כך אומרים חז"ל (שם): "כולם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות", והיינו דברי בלק (במדבר כד, ה): "מִה טֹב אֱלֹהֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתְּךָ יִשְׂרָאֵל", המתחייבים לבתי כנסיות ובתי מדרשות.

עקב כך נהגו ישראל לומר פסוק זה בבואם לבית הכנסת, להעלות על נס את דבר הברכה הללו בשעה שהם נכנסים לבית מקדש מעט.

ביאו לפני - ביריעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

בברכות קריאת שמע בשבת קודש, נהגו ברבות מתפוצות ישראל לומר נוסח ארוך ומיוחד בו נכלל הקטע הפותח במילים: "לֹא-לְאֶשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וַיָּשָׁב עַל פֶּסַח בְּבֹדֶיךָ".

נוסח זה מבוסס על מאמר חז"ל (זוה"ק בראשית יז, א), לפיו בעת בריאת העולם לא היה מי שיקלס לקדוש ברוך הוא, עד שבאה השבת ואז קילסוהו, ובאה אף השבת עצמה ומקלסת את שמו יתברך.

הראשונים הוסיפו לבאר (כלבו סי' לו ועוד) על פי המדרש (סדר רבה דבראשית) כי בעת בריאת העולם קילסו לפניו יתברך כל שרי הבראה, ובשעה זו הביא הקב"ה א שר השבת והושיבו על כסא הכבוד והיו הכל מקלסים לפניו, ואף אדם הראשון קילס לפניו ופתח ואמר (תהלים צב, א): "מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת".

לבסוף אמרה השבת בעצמה שיר לקב"ה שהוא אלוקי השבת: "טוֹב לְהֹדֹת לָהּ", ואילו שרי מעלה ענו כנגדה (תהלים צב, ב): "וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֲלֵינוּ".

יד ושם

פסוקי שמות והטעמן בהם

אהוד

"אֱלֹקִים לָנוּ מִחֶסֶד וְנֶעַז עֲזָרָה בְּצֹרֶת נִמְצָא מָאֵד" (תהלים מז, ב).

לביטחון בהש"ת, כך מלמדנו המלבי"ם בביאורו לפסוק, ישנן שלש מעלות יקרות וחביבות עד מאד.

ראשית, שהוא יתברך לנו 'מִחֶסֶד וְנֶעַז', היינו בעתות שלום ושלווה. בנוסף, הקב"ה בא לעזרנו אף בעת צרה, וזהו 'עֲזָרָה בְּצֹרֶת'. ועל הכל מעלה מיוחדת יש בכך שהוא 'נִמְצָא מָאֵד' וקרוב תמיד לקוראיו, ואין צורך להמתין עד שיענה לבקשתנו אלא הוא נענה תיכף.

בתפילת שחרית של שבת נאמר: "שִׁמְח מִשָּׁה בְּמַתְנַת חֲלָקוֹ". מהי מתנת חלקו של משה רבנו?

- א) שציווה לישראל על ידו את השבת.
- ב) שהקב"ה קרא רק לו עבד נאמן.
- ג) אף תשובה אינה נכונה.

בפיוט 'לכה דודי' הנאמר בקבלת שבת אנו אומרים: "בואי בשלום עטרת בעלה". מי הוא בעלה של השבת?

- א) כנסת ישראל.
- ב) הקדוש ברוך הוא.
- ג) התורה הקדושה.

נאמר בשירת הים: "זה א-לי ואנוהו". איזה פירוש נכון בנוגע למילה 'ואנוהו'?

- א) אספר נזיו ושבחיו לבני העולם.
- ב) אתנאה לפניו במצוות.
- ג) שתי התשובות נכונות.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגלין קודם פר' שופטים:

1. תשובה א' - בקשו את הארת פניו של הקב"ה.
2. תשובה ג' - נמש ליבם מרוב פחד וחרדה.
3. תשובה ב' - שהוא יתברך מחיה מתים בעולם הזה על ידי נביאיו.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

